

“Wij kunnen er niets aan doen dat onze ouders weinig geld hebben, wij willen ook gewoon meedoen net als iedereen.”

Jongeren over armoede

Advies aan de ministeries van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Volksgezondheid Welzijn en Sport, Onderwijs Cultuur en Wetenschappen en Justitie en Veiligheid

1. Inleiding en verantwoording

Aanleiding

Op verzoek van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) hebben Save the Children en UNICEF Nederland een bijeenkomst georganiseerd met jongeren over waar zij tegenaan lopen als er thuis niet genoeg geld is en wat mogelijke oplossingen zijn. De informatie zal door de ministeries van SZW, Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Volksgezondheid Welzijn en Sport, Onderwijs Cultuur en Wetenschappen en Justitie en Veiligheid gebruikt worden bij het opstellen van het Nationaal Programma Armoede en Schulden. Samen met Stichting Leergeld Den Haag zijn hiervoor jongeren bereid gevonden. Voor kinderen onder de twaalf jaar heeft de Kleine Ambassade een aparte bijeenkomst georganiseerd.

Centrale vragen

Op verzoek van de ministeries stonden binnen het vraagstuk van armoede drie vragen centraal:

1. Waar loop je tegenaan als er (te) weinig geld is?
2. Wat zou je helpen en moet dat met/via jou zelf worden opgelost of (ook) met/via je ouders?
3. Hoe wil je geïnformeerd worden over oplossingen en mogelijkheden?

Deze vragen zijn besproken aan de hand van vier thema's: thuis, school, vrije tijd en gezondheid.

Samenstelling van de groep

De groep bestond uit twaalf jongeren, waarvan elf meisjes en één jongen. De jongste was twaalf jaar, de oudste achttien.

De jongeren kwamen uit verschillende gemeenten. Hoewel getracht is te zorgen voor landelijke spreiding, bleek dat door de beperkte tijd om de bijeenkomst te organiseren lastig. Zeker de helft heeft zelf ervaring met armoede.

Binnen de groep kende niet iedereen elkaar voorafgaand aan de bijeenkomst. Wel hebben zij elkaar op de maandag voor de bijeenkomst online ontmoet voor een eerste kennismaking.

Methodiek en verloop van de bijeenkomst

De gesprekstafels vonden plaats in een sfeer van vertrouwen. Binnen de mogelijkheden werd de sfeer zo laagdrempelig mogelijk gemaakt. Daarbij is vanuit UNICEF en Save the Children nadrukkelijk aandacht besteed aan de Child Safeguarding die extra belangrijk was gelet op de beperkte tijd om de jongeren voor te bereiden en elkaar te leren kennen aan de ene kant en de gevoeligheid van het onderwerp en de kwetsbaarheden die dat meebrengt voor de jongeren aan de andere kant.

Voorafgaand aan de bijeenkomst vond met het oog daarop een online ontmoeting plaats voor een eerste kennismaking en om de jongeren te informeren over de opzet van de bijeenkomst en wat zij konden verwachten. Bij aanvang op de dag zelf waren de jongeren nog wat

teruggetrokken en onder de indruk van de omgeving en locatie, maar na een rondleiding door het gebouw – en korte ontmoeting met de staatssecretaris –, een informele lunch en enkele kennismakingsspelen was het ijs gebroken en was er voldoende vertrouwen om zich uit te spreken.

Aan de hand van een gestructureerde werkvorm zijn vervolgens de verschillende thema's en vragen behandeld. De jongeren zijn verdeeld in vier groepjes van drie die rouleerden langs de verschillende thematafels. Aan elke gesprekstafel nam een beleidsmedewerker van SZW deel. Het gesprek vond plaats onder leiding van een medewerker van Save the Children of UNICEF. Het gesprek duurde circa vijftien minuten per thema. Daarna zijn de resultaten bij elkaar gebracht voor een korte samenvatting en reflectie.

De jongeren waren uitgesproken, durfden hun mening te teven en konden goed onder woorden brengen wat ze hebben meegemaakt, waar ze tegenaan lopen en hoe zij oplossingen voor zich zien. De jongeren gaven na afloop aan zich fijn te hebben gevoeld bij de gesprekken. Ze voelden zich gehoord, vonden de manier waarop de gesprekken en vragen gesteld werden prettig en waardeerden de kleinschalige opzet van de gesprekstafels.

Beperkingen consultatie

Door de beperkte tijd die er was tussen de verlening van de opdracht door het Ministerie van SZW en het moment waarop de informatie beschikbaar moest zijn,

was het niet haalbaar om een grotere groep samen te stellen met een betere afspiegeling van de jongeren in Nederland. Ook was de mogelijkheid om de jongeren goed voor te bereiden beperkt. Tegelijk komen de resultaten overeen met eerdere onderzoeken en gesprekken met jongeren van Save the Children en UNICEF en voelden de jongeren zich door de juiste randvoorwaarden vrij om zich uit te spreken. Hierdoor mag worden aangenomen dat de resultaten een goed beeld geven van waar jongeren in armoede mee te maken hebben.

Ook wordt de kanttekening geplaatst dat tijdens de bijeenkomst niet is ingegaan op **de reden** dat een gezin in armoede verkeert. Indirect kwamen situaties naar voren van een zieke ouder, echtscheiding, oplopende schulden, faillissement van een bedrijf, dak- en thuisloosheid. Bij de vraag hoe armoede kan worden voorkomen, is de oorzaak wel belangrijk en dit zou eventueel in een later stadium nog uitgevraagd kunnen worden.

2. Reflectie op de resultaten

In het volgende hoofdstuk zijn de resultaten in detail uitgewerkt. Eerst volgt een korte reflectie.

Belangrijke zaken waar jongeren in het algemeen tegenaan lopen als zij in armoede opgroeien zijn:

1. de schaamte rond armoede en daarover niet durven praten;
2. het niet mee kunnen doen op school, met sport, met vrienden, in de vrije tijd;
3. de effecten van armoede op de mentale en lichamelijke gezondheid;
4. de problemen die ontstaan door gebrek aan vervoer.

Daarnaast zijn er op de specifieke deelterreinen nog andere problemen.

Wat opvalt, is de reikwijdte van de effecten van armoede in een gezin. Armoede gaat over concrete zaken als niet genoeg (gezond) eten, geen geld voor een uitje, een sportclub of een andere hobby. Maar armoede gaat ook niet de juiste zorg krijgen vanwege het eigen risico en gestreste ouders die geen energie hebben om hun kinderen naar de volleybal les te brengen. Het gaat over kinderen die versneld moeten opgroeien omdat ze geen last willen zijn voor hun ouders en die een dikke huid moeten krijgen tegen nare opmerkingen en uitsluiting. Het gaat over een

zoektocht naar loketten om eerst je muziekles betaald te krijgen, daarna ergens anders je muziekboeken en misschien bij een derde het zomerkamp dat de muziekschool organiseert. Het gaat over het gevoel van schaamte en gêne als je je met je 'armoedepas' bij de sportclub moet melden voor controle of als je niet mee kunt naar de stad omdat het OV alleen al meer is dan je kunt betalen, laat staan het eten of uitje dat in de stad nog volgt. Het gaat over schoolreizen die te duur zijn en over de ouderbijdrage die niet verplicht is maar stiekem toch, omdat je niet mee mag met het schoolreisje als je ouders niet betalen. Het gaat over te kleine behuizing waardoor je je vrienden niet thuis kunt uitnodigen en over het plein buiten dat niet veilig is om je vriendinnen te ontmoeten.

Uit de observaties tijdens de bijeenkomst bleek verder dat de behoefte aan autonomie en betrokkenheid of zelfstandigheid bij beslissingen toeneemt naar mate de leeftijd stijgt. Hoe ouder de jongere, hoe meer behoefte ze hebben om het zelf op te lossen. Dat is enerzijds logisch gezien de ontwikkelende vermogens van een kind. Aan de andere kant lijkt het het gevolg van een groeiend verantwoordelijkheidsgevoel om het zelf op te lossen en de ouders niet tot last te zijn.

“Het moet gewoon in één keer goed geregeld zijn.”

Ook bleek dat afhankelijk van de leeftijd van de deelnemers er meer behoefte is aan mogelijkheden en activiteiten in de buurt (buurthuis/plein) of juist de mogelijkheid om 'de hort op te gaan'. Voor de jongere jongeren is een goed functionerend buurthuis met plek om te chillen en met gratis activiteiten of een veilig speelplein met speelgoed belangrijk, voor de oudere jongeren is het belangrijk dat het OV gratis is zodat zij ten minste met vrienden de stad in kunnen of naar hun sportvereniging.

De conclusie mag zijn dat de gevolgen en oplossen van armoede een veelkoppig vraagstuk is, dat raakt aan de verantwoordelijkheid van verschillende ministeries en gemeenten.

Tegelijk tonen de opbrengsten van de bijeenkomst dat de jongeren zelf een keur aan al dan niet praktische oplossingen zien waarmee soms al direct aan de slag kan worden gegaan. Belangrijke algemene verbeterpunten die zij noemen, zijn:

1. een einde aan het taboe rond armoede, zodat de oorzaken en gevolgen beter begrepen worden en je elkaar kunt helpen;
2. campagnes om thuis te leren praten over geld;
3. gastlessen op school om te leren omgaan met geld en voorkomen van schulden;
4. nationale regels die alles in één keer goed regelen;
5. meer fondsen met een 'pas' waarmee je alles in één keer kunt regelen;
6. een vertrouwd persoon of vertrouwenspersoon die bij je past, luistert zonder oordeel, niets zomaar

doorvertelt maar wel weet hoe je geholpen kan worden;

7. een goed netwerk van vrienden en familie;
8. goede informatievoorziening voor jongeren en ouders;
9. gratis openbaar vervoer.

Daarnaast zijn er per thema nog verschillende andere oplossingen.

“Het zou goed zijn als het beleid wordt: iedereen doet mee.”

In de gesprekken viel de wens op dat het gewoon simpel wordt opgelost. Waarom moeten er zoveel loketten zijn, waarom is het overal anders, waarom is het zo ingewikkeld, waarom is de informatie niet duidelijk? De gezinnen hebben al stress genoeg. Jongeren willen gewoon meedoen, net als elke andere jongere.

3. De resultaten

Hieronder volgt het verslag van de bijeenkomst van jongeren en beleidsmedewerkers van het ministerie van SZW op 2 april 2025 bij het ministerie van over de gevolgen en oplossingen rond armoede.

Vraag 1: waar loop je tegenaan als er (te) weinig geld is?

De jongeren geven op deze vraag het volgende aan:

Schaamte

- om met anderen te praten over armoede of je zorgen en hulp te vragen;
- om thuis te praten over het tekort aan geld en hoe je goed met geld omgaat;
- voor je huis, dat het vervallen is, dat je je kamer moet delen of dat je een oude bank hebt;
- omdat je geen kinderfeestje kunt geven;
- omdat je weinig kleding hebt en niet van het juiste merk. Je kunt niet meedoen met trends en wordt daarop aangesproken op school of in je vrije tijd;
- voor de vooroordelen en dat anderen je in een hokje plaatsen;
- omdat je 'armoedepas' te moeten gebruiken bij sport of dat je die moet laten zien voor controle.

Niet kunnen meedoen

- op school, met sport, met vrienden, et cetera.

Effect op de mentale gezondheid

- pesten op school;
- stress van geldzorgen, onzekerheid, om je ouders, om de ervaren verantwoordelijkheid;
- uitsluiting door anderen omdat je niet mee kunt met activiteiten of de nieuwste trend;
- eenzaamheid ervaren door jongere zelf door niet mee kunnen doen, je alleen voelen met je probleem, door uitsluiting en/of lastige verhouding tot vrienden die wel geld hebben;
- jaloezie om wat anderen wel hebben;
- harnas om je heen en kwetsbare kant niet tonen.

Vervoersproblemen

- het openbaar vervoer is te duur, een (tweedehands) fiets ook, ouders hebben niet altijd tijd/energie om je met de auto te brengen en/of hebben geen geld voor een auto of benzine. Hierdoor kunnen jongeren in hun vrije tijd niet naar sport, andere activiteiten, met vrienden op stap, maar ook naar school gaan is soms lastig.

“De gedachte: ik moet een Ooievaarspas gebruiken, is heel naar.”

Specifiek over thuis geven de jongeren nog aan:

- geen eigen plek, om je huiswerk te doen of je vrienden te ontvangen;
- sneller moeten opgroeien en verantwoordelijkheid nemen/voelen: Jongeren vangen de zorgen van hun ouders op, ouders willen kinderen niet belasten en anders willen jongeren hun ouders niet tot last zijn;
- ouders met stress: hierdoor zijn ze sneller boos, hebben ze soms geen aandacht of energie meer voor de kinderen, worden ze ziek.

“Er zijn wel lelijke dingen tegen mij gezegd omdat ik in kleding van de kringloopwinkel loop.”

Specifiek over school geven de jongeren ook nog aan:

- dure schoolspullen: laptop, printen, spullen die stuk gaan, rekenmachine, boeken;
- lunchkosten;
- dure excursies, kamp en schoolreizen die extra geld kosten;
- sinterklaas, verjaardagen en trakteren wat extra geld kost;
- de ouderbijdrage die niet verplicht is maar soms mag een kind niet meedoen als de ouders niet betalen;
- stress waardoor je niet aan leren toekomt;
- weinig tijd voor schoolwerk omdat je een bijbaantje hebt.

“Op de basisschool werkt het toch zo van: ik nodig jou uit op mijn feestje als jij mij uitnodigt. Als je dan zelf nooit iemand kunt uitnodigen thuis, word je ook zelf niet meer gevraagd”

Specifiek over vrije tijd geven de jongeren verder nog aan:

- kosten van sporten: contributie maar ook kleding, extra activiteiten en niet alles kan dan uit één pas of fonds;
- kosten van muziek, drama/toneel, andere culturele activiteiten: lesgeld maar ook attributen, extra activiteiten en niet alles kan dan uit één pas of fonds;
- buurthuis heeft geen leuke, aansluitende activiteiten voor oudere jongeren en vraagt een bijdrage voor activiteiten die alles bij elkaar opgeteld alsnog (te) hoog is;
- niet kunnen chillen met vrienden door een kleine of gedeelde kamer waardoor je geen vrienden mee naar huis kunt nemen, geen geld voor uitjes, activiteiten, hapje eten met vrienden, geen geld voor het openbaar vervoer om op stap te gaan en geen veilig plein in de buurt om je vriendinnen te ontmoeten.

“Je voelt je schuldig dat alles zoveel kost.”

Specifiek over gezondheid geven de jongeren tot slot nog aan:

- lichamelijk ongezond, zowel ouders als jongeren, door onder andere stress, niet genoeg en gezond eten, roken en drinken, bij chronische ziekte toch zorg vermijden omdat er geen geld is voor het eigen risico;
- verminderde mentale gezondheid van ouders heeft ook z'n effect op heel praktisch zaken, zo hebben ouders bijvoorbeeld geen energie om kind naar sport te brengen of om gezond te koken;
- onvoldoende informatie over gezondheid en zorgverzekering als je achttien wordt;
- niet kunnen sporten heeft effect op gehele gezondheid: op lichamelijke gezondheid, mentale gezondheid (uitlaatklep) en sociale contacten.

“Mijn moeder kon mij door de stress geen borstvoeding geven.”

Vraag 2A: wat zijn oplossingen?

Op de vraag waar jongeren mee geholpen zouden zijn, geven zij het volgende aan:

Het taboe doorbreken

- maak armoede en mentale gezondheid bespreekbaar: door een campagne over armoede en erover te praten met elkaar, bijvoorbeeld tijdens een maatschappij les, kan iedereen de gevolgen begrijpen en kun je elkaar ook helpen.

Campagnes

- over hoe je thuis over geld kunt praten.

Meer (gast)lessen

- waarin we op school leren over geldzaken, omgaan met geld en voorkomen van schulden.

Nationale regels

- die ervoor zorgen dat iedereen de spullen en uitjes kan krijgen die nodig zijn voor school en vrije tijd en controle of scholen, sportclubs et cetera zich daaraan houden.

Meer fondsen

- zoals stichting Leergeld en Jarige Job;
- het zou fijn zijn als alles in één keer goed geregeld is of in ieder geval dat er één pas is voor alles: dus niet alleen voor de contributie aan de club maar ook voor je sportkleding/tenue, attributen en eventuele uitjes.

Een persoon bij wie je je verhaal en hulpvraag kwijt kan

- iemand die je vertrouwt, die je vindt op een normaal punt voor iedereen, op het moment dat jij er behoefte aan hebt, die kan aansluiten bij jouw leefwereld en ervaringen, die luistert zonder oordelen en waarvan je zeker weet dat die niets met de informatie doet zonder dat jij dat wilt maar die wel kan helpen een oplossing te zoeken;
- je moet tijd hebben om zo iemand te leren kennen of iemand kunnen kiezen. Het kan een leerkracht zijn, een vriend, iemand in het buurthuis. Sommige jongeren (vooral de wat jongere) hebben liever iemand die je goed kent, andere (vooral de oudere) liever iemand op wat meer afstand. Het woord vertrouwenspersoon heeft een negatieve connotatie.

Een goed netwerk

- van vrienden en familie.

Informatievoorziening beter

- telefoonlijn voor jongeren;
- duidelijke informatie voor jongeren en ouders over de mogelijkheden, fondsen, waar heb je recht op, waar kun je dit aanvragen en welke hulpmiddelen zijn er?
- beschikbare informatie: de informatie moet makkelijk te vinden zijn, op een centrale plek of bijvoorbeeld bij de start van een school gegeven worden.

Gratis openbaar vervoer

- voor leerlingen op de middelbare school.

“De Ooievaarspas is een goede eerste stap, maar nu moeten we die uitbreiden, voor meer jongeren en je moet er meer mee kunnen doen.”

Specifiek over thuis geven de jongeren nog aan:

- gewoon geld: om je kamer of huis op te knappen.

Specifiek over vrije tijd geven de jongeren nog aan:

- een fijne en veilige buurt en speelpleinen met toezicht, geen drugshandel, georganiseerde activiteiten door de gemeente, ouders en jongeren samen, speelmateriaal, veiligheid voor meiden en met een leuk en aansprekend buurthuis met ruimte voor huiswerk, chillen met vrienden, gratis activiteiten en laagdrempelig een luisterend oor;
- boekje met kortingsbonnen voor in de vakantie;
- gratis festival en musea.

Specifiek over school geven de jongeren nog aan:

- meer naschoolse activiteiten zoals sport, muziek, theater, talentlessen, cultuur;
- ouderbijdrage op school niet koppelen aan deelname aan uitjes: alle kinderen moeten meekunnen met uitjes;

- betere controle van de scholen: ze houden zich niet altijd aan de nationale regels, zoals de ouderbijdrage;
- gratis fruit en gezonde lunch op school.

Specifiek over gezondheid geven de jongeren nog aan:

- stabiele hulpverlening: continuïteit van mensen, met tijd en oprechte interesse;
- vergoeding van de beugel;
- gezond eten goedkoper in de supermarkt;
- investeringen in gezondheidsverschillen.

Vraag 2B. Hoe moet je geholpen worden: rechtstreeks of via je ouders?

Op de vraag of de hulp via de jongeren zelf of via hun ouders moet verlopen, zijn de meningen verdeeld.

De jongeren geven de volgende redenen op om hulp en mogelijkheden rechtstreeks via de jongeren te laten verlopen:

- je weet zelf het beste wat je nodig hebt, dus de wat-heb-je-nodig-vraag zou via de jongeren zelf moeten;
- zo leer je verantwoordelijk met geld om gaan en hoeft je je ouders er niet mee lastig te vallen;
- vanaf je 16e regel je het liever zelf;
- jongeren begrijpen de taal soms beter en kunnen hun ouders informeren;
- materialen, schoolreisjes et cetera kunnen zo veel mogelijk via de jongeren.

De jongeren geven de volgende redenen op om hulp en mogelijkheden rechtstreeks via de ouders te laten verlopen:

- zij zijn verantwoordelijk voor je, beslissen uiteindelijk en gaan over de planning, de hoe- en planningsvraag kan dus het beste via de ouders;
- zij hebben beter overzicht van het totaalplaatje van het hele gezin of wat de jongere in totaal nodig heeft;
- zij kunnen jongeren beschermen tegen misbruik en schulden;
- geld voor spullen kunnen het beste via de ouders.

Het hangt dus af van de vraag, het onderwerp en de leeftijd in hoeverre een jongere het helemaal zelf kan afhandelen, de ouders dat moeten doen of ze het samen doen. Jongeren zijn geneigd het soms ook zelf te willen oplossen om hun ouders te ontzien maar dat is een (te?) grote verantwoordelijkheid.

“Als jongeren alles zelf moeten doen, dan voelt het alsof ze er alleen voor staan.”

Vraag 3: hoe wil je geïnformeerd worden over oplossingen?

Op de vraag hoe jongeren op de hoogte gebracht willen worden van hulp, mogelijkheden en oplossingen, geven zij het volgende aan:

- een fysieke flyer of kaart in de brievenbus met een QR code naar de website waar meer informatie te vinden is;
- social media campagnes op TikTok, Instagram et cetera die bedacht zijn met en door jongeren zelf;
- veel beeld en filmpjes, weinig tekst;
- met posters op plekken waar veel jongeren komen, zoals sportclubs, scholen, winkels, met een QR code naar/vermelding van de website met meer informatie;
- via een vertrouwd persoon, vertrouwenspersoon, mentor, et cetera.

“Als je dan staat te wachten bij de Bubble Tea Shop en je ziet een poster dan kun je snel even kijken of de QR code scannen.”

Save the Children Nederland

Laan van Nieuw Oost-Indië 131-K
2593 BM Den Haag
070 338 44 48
info@savethechildren.nl

UNICEF Nederland

Bezuidenhoutseweg 74
2594 AW Den Haag
088 444 96 66
info@unicef.nl unicef.nl

© Save the Children Nederland
© UNICEF Nederland
April 2025